

از پسر سلیمان بن حمزه دارابی رشتی حسری نداریم اما نام سر افرار سلطان که به دستور او صندوق مقبره سلیمان داراب را ساخته‌اند، يك بار در تاریخ گیلان عبدالفتاح قومی در وقایع سال ۹۴۵ بدین شرح آمده است «در اثنای این حالت (یعنی هرح و مرج ولایت بیه پس) حکم شاه طهماسب به خان احمد رسید که الگوی بیه پس را متصرف شده، باح و حراح که مطهر سلطان، هر ساله می‌داده، روانه نماید خان احمد خان - والی بیه پیش گیلان - در باب تسخیر و تصرف مملکت بیه پس در حرکت آمده، بتاریخ هفدهم جمادی الاول سنه ۹۴۵ خمس و اربعین و سعمایه، سر افرار سلطان چنگ را سردار لشکر بیه پیش نموده، با بیست هزار کس پیاده و سواره، به قصد حنگ و حدال بن سر امیره سلطان محمد و پسرش به بیه پس فرستاده، در سیاه رودنا رشت، تعارب و نقین دست داده، حنگ عظیم اتمام افتاد سلطان محمد و پسرش امیره شهشاه در معرکه حنگ و میدان نام و سنگ به صرب حنگ به قتل رسیدند» (۱)

از نوشته عبدالفتاح بن می‌آید که سلطان سر افرار چنگ در جمادی الاولی سنه ۹۴۵ سردار قشونی بوده که به بیه پس آمده است صندوق سلیمان داراب که به دستور او ساخته شده است مورخ دیبچه سال ۹۵۳ است اگر تمام شدن کار صندوق در عرّه دیبچه باشد، فاصله ماس مأموریت نظامی او و تاریخ اتمام صندوق، در حدود هشت سال و شش ماه و سیزده روز می‌شود و مساماً در این فاصله سر افرار سلطان در شهر رشت حکومت کامل داشته است بکته دیگر که از کتیبه صندوق بن می‌آید ایست کدسرا افرار سلطان بیه سپه سالار بوده، بلکه سلطان عادل کامل و فدوه امرا و امین حواقین و نظامیان بوده است (۲)

قبر میرزا کوچک خان جنگلی در قسمت سرفی دهعه سلیمان داراب است و اطراف آن را دیواری کوناہ مدور کشیده‌اند چون سنگ قبر او را با سیمان

(۱) تاریخ گیلان ص ۱۸ و ۱۹ (۲) نقل از مقاله مرحوم سعید نفیسی در مجله

در هنگ سال سوم از ص ۳۵۹ به بعد

پوشانده بودند مطالب آن خوانده نشد. اطراف قبر او سه اصله درخت آزاد کهنسال و درختان دیگر است.

قبر میرزا حسین خان کسمائی، طرف شمال شرقی بقعه، نزدیک در ورودی است

امامزاده اسماعیل و امامزاده ابراهیم ابنان امام علی المقی علیه السلام

معروف به آقا دو برادران
در دهکده آجی ویشه موازی

بنای اصلی بقعه تقریباً مربع شکل و به ابعاد $4/5 \times 4/10$ متر است. صندوق بقعه در وسط بنا و به طول ۲۱۰ و عرض ۱۲۴ و ارتفاع ۱۶۰ سانتیمتر است که قسمت بالای بدنه‌های آن مشبک و طاق آن گهواره‌ایست. حلو بنا ایوانی است که هشت عدد ستون چهارسو دارد. راهروئی در شمال بقعه و مسجدی متصل به راهروست. سقف بنا لمبه کوبی و نام حلب سر است. هشت اصله درخت آزاد کهنسال در حیاط و محوطه قبرستان بقعه است.

خانه و باغ عمیدالملک
در دهکده بوسار موازی

در شمال رشت، در سر حاده پیر نارار، خانه و باغی است که به نام «باغ عمیدالملک» معروف است. (۱)

کارخانه ریسندگی امین‌الضرب
در دهکده بوسار موازی

راینو از این بنا و کارخانه یاد کرده است (۲) ولی نگارنده در بوسار اثری از آن نیافت

نیه شال کوه
در دهکده شال کوه موازی

عبدالفتاح قومنی محل این تپه را در شرق رودخانه سیاه رودبار تعیین کرده است (۳) شال کوه، دهکده کوچکی در راه حمام است.

(۱) گیلان رایسو ص ۲۳۹ (۲) و (۳) گیلان رایسو ص ۲۳۹

بقعه آقا پیر حسن در خوناچاه موازی

بنائی است آجری به طول ۸/۲۰ و عرض ۴ متر . صندوق بقعه نزدیک به دیوار شرقی و به طول ۱۹۰ و عرض ۱۰۵ و ارتفاع ۱۱۰ سانتیمتر است. بالای صندوق طرح کلاه درویشی دارد در ورودی بقعه شرقی است و از طرف شمال مسجدی آجری، متصل به بقعه است که یازده متر طول و هشت متر عرض دارد پنجره‌هایی به اندازه‌های مختلف در دیوارهای بقعه و مسجد است .

آفا دو برادران

در لچه گوراب (۱) موازی

این بقعه بر سر راه رشت به لاهیجان در کنار راه است . بنای بقعه زیاده قدیمی به نظر نیامد مولانا آقاخان ملقب به شمس کیلانی (۱۲۵۳-۱۳۵۳ قمری) در بیست و ششم محرم درگذشت و در قبرستان این بقعه به خاک سپرده شد (۲) رابینو نیز از این بقعه یاد کرده است (۳).

بقعه آفا سید ابو جعفر و آفا سید ابراهیم ابدان علی بن امام موسی الکاظم علیه السلام

معروف به تازه بقعه

در دهکده تاره بقعه موازی

شامل اطاقی به طول ۷/۸۰ و عرض ۳/۶۵ متر است. صندوقی چوبی مشبک لوزی نسبتاً قدیمی باطاقی گهواره‌ای بر مرقد این دو برادر است. مسجدی در طرف غربی بقعه و متصل به آن است، سقف بقعه و مسجد، و اشان کشی و نام هر دو حلب سر است . مراسم علم‌بندی روز اول محرم و مراسم عام و اجینی ، شب یازدهم و گاهی شب سیزدهم محرم برپا می‌شود در بقعه چند سنگ سیاه ، نظیر احجار ساقطه سماوی است که برای رفع حوس صورت و چشم درد به صورت و چشم می‌مالند. این سنگ‌ها را در میان دو انگشت شصت می‌گیرند و بیستی می‌کنند اگر

حرکت کرد، می گویند بیت در آورده می شود

بقعة آقاسیدعلی کیائی نوه موسی بن جعفر علیه السلام

در شیرکوه (۱) تمل (۲) مواری

بنای اصلی بقعه اطافی است مربع که از آجر بنا شده است و چهار در ورودی در چهار جهت اصلی دارد. صریحی مشك چوبین مرقدرا دوسانده است چهار طرف بنا ایوان دارد. سقف ارداحل لینه کوبی و نام حلب سراسر است

بقعة درویش محمد

در حشك بحار حمام

بنایی است هشت ضلعی که طول هر يك از اضلاع آن ۲/۸۰ متر است در هر يك از اضلاع دری و بالای آن حتمگی مشك نورگیر جای داده شده است ایوانی هشت ضلعی، اطراف بناست که لینه ای يك پشته دارد. سقف بنا و ایوان، و اشان کشی و نام آن حلب سر و سفال سر است (عکس شماره ۱۹۷) در ایوان در مقابل هر ضلع دو طاق برای امانت گذاستن احساد ساخته اند

بقعة آقا سید سر نوه امام موسی الکاظم علیه السلام

در نلس کله (۳) چوکام حمام

بنای اصلی بقعه اطافی کوچک است و در وسط صندوقی حوبس مرقد را پوشانده است. در ورودی بقعه شرقی است و از طرف غرب متصل به مسجد است. سقف سراسر بقعه و مسجد لینه کوبی است. مراسم علم بندی اول محرم و علم و اچمی در بیست و هشتم صفر برپا می شود. در این صفحات معمولاً علم نقاع متترك را تا بیست و هشتم صفر نگاه می دارند ولی علم بکیه ها و مساجد را سوم محرم و اعی چمید

بقعة آقا سيد زکریا و آقا سيد عبدالله ابن امام موسی الکاظم عليه السلام
در دهکده نسته ديم حشک نجار حمام

بنای اصلی بقعه اطاقی است به طول ۵/۹۴ و عرض ۴ متر صندوقی مششک قدیمی در وسط اطاق است که طول آن ۳۷۴ و عرض آن ۱۰۰ و ارتفاع آن ۱۳۲ سانتیمتر است این صندوق طاقی گهواره‌ای مششک چوبین دارد گنبد مانندی هشت ضلعی در طاق اطاق بالای صریح تعبیه شده است داخل اصلاع گنبد «وان یکاد» با آجر و بامهای پنج بن دیده می‌شود که فواصل آنها را آئینه کاری کرده‌اند در چهار جهت اصلی چهار در ورودی است که بالای آنها حشکی نصب کرده‌اند چهار طرف بقعه ایوان است و در هر ایوان هشت ستون چهارسو داسرستونهای قدیمی است مراسم علم بندی در این بقعه اول محرم و مراسم علم و اچیبی عصر سردهم محرم برپا می‌شود

علم این بقعه بسیار قدیمی است و کنده کارهای طرف دارد قسمت بالای علم سمله و «انافتحنا» یا «مانأحر» پائین آن این آیات و عبارات است

لافتی الاعلی لاسیف الادوالعقار

ای حرج عافای که چه بنداد کرده

ورکن حها (ارهت بند محتمش کاسانی)

نادان نامان یا حمان یارهان

سمله فل هو الله احد الح نصر من الله وفتح فریب

سماه ادا جاء نصر الله والفتح الح

یا محمد (چهار بار تکرار شده است)

نامهای دوازده امام و پائین آنها نار ایامی ار همت بند محتمش کاسانی
سماه الله لا اله الا هو الحی الح حسن محمد و در اینها نار ایامی ار همت بند
محتمش را حک کرده‌اند شاید این علم از در کار بر بن عامهائی باشد که در صفحات
گیلان باقی مانده است

هفت سنگ قبر

در دهکده امیر نکنده خشک نجار حمام

۱- سنگ شماره يك به طول ۱۰۲ و عرض ۵۵ و قطر ۲۵ سانتیمتر نوشته-
های آن خوانده شد بر بدنه سنگ نگارهای بسیار زیبا و پرکار است (عکس
شماره ۱۹۸ و ۱۹۹)

* سنگ شماره دو به طول ۱۳۰ و عرض ۶۵ و قطر ۳۲ سانتیمتر پاره‌ای
از نوشته‌های آن بدین ترتیب خوانده شد الحمد لله المتوحد بالعظم والكبریا
العره الحروت (عکس شماره ۲۰۰)

۲- سنگ شماره سه به طول ۱۱۰ و عرض ۷۰ و قطر ۳۱ سانتیمتر که فعلاً
حلو مسجد است، نقش و نگار و نوشته‌هایی داشته که کم و بیش ارمیان رفته است
* سنگ شماره چهار به طول ۷۴ و قطر ۲۷ که يك پهلوی داخل حاك بود و
عرض آن اندازه گیری شد مطالب و نقوشی بر آن حك بوده است

۳- سنگ شماره پنج فعلاً شکسته و غیر قابل اندازه گیری و خواندن بود
* سنگ شماره شش به طول ۸۵ و عرض ۲۵ و قطر ۴۹ سانتیمتر که مطالب
و نقوش آن تسخیر داده نمی‌شود

۴- سنگ شماره هفت به طول ۱۱۵ و عرض ۵۰ و قطر ۲۹ سانتیمتر که این
مطالب بر آن خوانده می‌شود

بر چهار حاسیه بالای سنگ نام چهارده معصوم به این شرح اللهم صل
على النبي والوصي والتولي والسطين الحج يائس سنگ قال امير المؤمنين و
امام المتعين على بن ابي طالب عليه السلام (عکس شماره ۲۰۱)

بقعه درویش علی

در خشک نجار حمام نجس مواری

سای اصلی اطاقی است مربع، به ابعاد ۳/۹۰ متر در هر صاع يك در و
در دو طرف آنها، دو منجره و بالای درها و پنجره‌ها حفره‌ها صاف شده است
چهار طرف بقعه، ایوان و حلو ایوانها ستونهای چهارسو بدون سرستون است
سقف بقعه و ایوانها لیمه کوبی و نام حلب سر است

امامزاده حسن در حمام مواری

سای بقعه اطافی است به طول ۹/۱۳ و عرض ۷/۱۰ متر صدوقی تخته‌ای که بالای آن مشبك و به شکل منشور مربع القاعده است به طول ۱۹۷ و عرض ۱۲۳ و ارتفاع ۱۲۰ در وسط اطاق است در ورودی طرف قبلی است و در سایر اصلاع پهنه‌هایی به اندازه‌های مختلف تعبیه شده است مسجدی متصل به بقعه است که ابعاد آن ۱۲ × ۱۱/۵ متر است اراره داخلی مسجد را شش رده کاشی سر رنگ به ارتفاع ۹۰ سانتیمتر پوشانده است کاشیهای محراب گلدار است و بالای آنها گچ بری ساده است طرف شمالی مسجد قسمت رنانه و شامل دو طبقه است درها و پنجره‌هایی به ابعاد مختلف در اصلاع مسجد نصب شده است کتیبه‌ای از آیات کلام الله مجید بر دیوارهای جنوبی و غربی است و تاریخ ۱۳۴۸ هجری قمری در این کتیبه دیده می‌شود سقف سراسر بنا لیمه کوبی با درپوس خطدار است (عکس شماره ۲۰۲) رابینو نیز از این بقعه نام برده است (۱)

بقعه آقا نانا حسن در محله سرینارگل چوکام حمام

سامل اطافی ساده است که در آن صدوقی چوبین، در دیک صلع جنوبی بر پایه‌ای کاشیکاری نصب شده است مسجد در سرق بقعه و متصل به آن است سقف بقعه و مسجد لیمه کوبی است دو درخت آراد که سال در حیاط بقعه است محیط دایره بکی از آنها ۴۸۰ و دنگری ۴۴۰ سانتیمتر است رابینو نیز از این بنا یاد کرده است (۲)

بقعه سید و گرو در میان محله شرجان (۳) حمام

بنائی است ساده با صرح چوبین مشبك که بالای آن به شکل هرم مربع القاعده است در صلع سرفی بقعه سه باب ارسی با حاسیه‌های رنگین تعبیه شده است

(۱) گیلان امسوس ۲۳۴ (۲) گیلان زاسو ص ۲۳۵ (۳) نکسرس و سکوناء

صلح شمالی بقعه متصل به مسجد است و در صلح شرقی مسجد بیر شش باب ارسی بطیر ارسیهای بقعه دیده می شود

بقعه شاهزاده اسمعیل و شاهزاده احمد ابن امام موسی الکاظم علیه السلام
معروف به آقا دو برادران
در دهکده برهچه (= بر مسجد) حمام

بنای بقعه اطافی است به طول ۶ و عرض ۵ متر صدوقی چوبین مسک
به طول ۲۱۰ و عرض ۱۷۵ و ارتفاع ۱۲۴، ناطافی گهواره‌ای، در وسط اطاف است
بر این صدوق یادگاری مورخ ۱۲۹۲ دیده شد مسجدی متصل به بقعه است
طول بنای مسجد با بقعه ۲۰/۲۵ متر است در اصلاح بقعه و مسجد پهنه‌هایی
به ابعاد مختلف دیده می شود

ر بارت دستخط علی بن ابی طالب علیه السلام

در دهکده کیحای کهدم مزاری

در کیحای کهدم قرآنی است که می گویند به خط علی بن ابی طالب است
عبدالفتاح در وفات سال ۹۹۸ هجری او این قرآن یاد کرده است و چنین می نویسد
• شاه حمشیدخان ارعالم عملت و نادانی و ساده لوحی ، منصب و کالت خود را
به کامران میررای کهدمی رجوع نمود و در حکم و کالت فید نموده بود که
چون همواره میانه ما و کامران میررا الفت روحانی و مؤاست حسمانی بوده
بناءً علی هدا منصب حایل المراب و کالت را من حیث الانفراد والاستقلال به برادر
حانی و مصاحب روحانی میررا کامران شفقت فرمودیم و مقرر نمودیم که اختیار
مالی و مالی و لثام و سماهی مملکت بیه پس در دست او بوده با هزار تومان از
مال سرکار اسجاب را به مهر خود ، به هر کس که خواهد اراده داشته باشد
بدهد و مال و جهات و وجوهات الکای قولم را علاوه رسم الوکاله نموده ، به
افطاع و انعام همه سائله او مقرر نمودیم که سرکار و کالت بناء معظم الیه صبط
نماند و کامران بی انمان استحکام عیود و مراثیق را به هر آن مجید حمید که
دستخط مبارک و عنوان طرار صحیفه ولایت و سجده دساجه امامت اسدالله العالی

امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه افضل الصلوات واكمل التحیات بود و در فریبه
کیحای که قدم می‌باشد، از روی تأکید ایمان و تسدید بیان عهد و پیمان
از برای ساه حمشیدخان قسم ناد نموده بود « رابینو بیر از این قرآن یاد
کرده است (۱) بکارنده این قرآن را بدید

بقعه امامزاده هاشم بن محمد بن عبدالله

بن حمزه بن محمد حمصه بن علی بن ابی طالب علیه السلام

بر دیک سر او ان که قدم

بقعه امامزاده هاشم، در دو کیلومتری سراوان و سی و دو کیلومتری جنوب
رشت، بر سر راه رشت به قروس، بر روی پله‌های که صد و پنجاه متر ارتفاع
دارد بنا شده است

استویک (Eastwick) می‌نویسد که بنای این امامزاده را موج‌چهر خان
معمدالدوله ساخت و بعدها مکرر این محل را بمر تعمیر کرد (۲)

احتمال می‌رود که این بقعه بنایی قدیمی داشته و موج‌چهر خان معمدالدوله
نوسازی کرده است بنای موج‌چهر خان بر دبری بنائید در حنگ اول حبابی،
روسها در بنه بالای امامزاده، مهمات و فورخانه داستند بر این احترام این
مواد، بنا و صندوق و سایر آثار امامزاده ارمان رفت بنای فعلی به امر اعلیحضرت
فقید رضا ساه کبیر ساخته شده است گویا طرح قدیمی بنا را در تعمیر حفظ
کرده اند صحن اصلی بهر بنا مربع و به ابعاد ۱۳ر۵ × ۲۵ر۵ متر است صندوق
و صرح در وسط این اطاق است در ورودی شمالی است و ابتدا به کفش کسی به
طول ۱۳/۵ و عرض ۲/۵ متر وارد می‌شود مقابل این کفش کن، در صلح جنوبی،
انوانی به همین عرض و طول است که جلو آن را آلت بندی کرده و شیشه
انداخته اند نظر این انوان در صلح سرفی بیر دنده می‌شود دو طرف صلح
سرفی دو اطاق کوچک به ابعاد ۲ر۵ متر است طرف غربی، مسجدی به طول

(۱) گیلان رابینو ص ۲۳۷ (۲) استویک ح ۱ سال ۱۸۶۱ میلادی صفحات ۳۲۶ و

۳۲۷ ه نقل از گیلان رابینو ص ۲۳۷ و ۲۳۸

۸/۸۰ و عرض ۴/۵ متر ساخته شده که متصل به بنای بقعه است. سقف بقعه، بالای صریح گسندی شکل و باقی سقف لینه کوبی است. دیوارهای داخلی سفید کاری است و آبیایی از قرآن کریم به خط نسخ بر بالای دیوار نوشته‌اند. اراره و کف بنا، کاشیکاری است. نام سراسر بنا، غیر از گسند، سفال سر است.

کاروانسرای لات

در سراوان کهدم مواری

این کاروانسرا را مسوچهرخان معتمدالدوله در سال ۱۲۴۶ قمری بنا کرده است (۱) حیاط آن مربع شکل و هر ضلع آن ۲۷ متر است و در هر ضلع هفت صعه دارد. در کنجهای اضلاع شمالی و جنوبی، صعه‌ماسدی است که راه به مال بند رهمستانی دارد. پشت تمام صعه‌ها، غیر از در ورودی و قسمت شاه‌نشین، مال بند رهمستانی است. سردر کاروانسرا، صعه وسط ضلع شرقی است. عرض در ورودی، سه متر و قطر فضای ریزگسند که از در ورودی به این فضا وارد می‌شود سیزده متر است. پلکان نام، طرف چپ در ورودی است و شامل شایرده پله ۲۵ سانتیمتری است. مصالح دیوارها و طاق صعه‌ها و طاق مال بند آجرهایی به ابعاد ۲۲ و قطر چهار سانتیمتر است. طول و عرض خارجی بنا پنجاه متر تمام است.

در عرب کاروانسرا، کوهی سینه مربع به نام «قلعه کوه» است. احتمال دارد محل قدیمی قلعه کوهدم باشد و العلم عبدالله

بقعه آکاشاه (= عکاشه)

در دهکده رود نرده سگر

بنای اصلی بقعه اطافی است به طول ۳/۵۶ و عرض ۲/۹۵ متر. صندوقی مشبک در وسط اطاق، به طول ۷۸۰ و عرض ۸۵ و ارتفاع ۸۰ سانتیمتر بر پایه‌ای از سنگ و گچ نصب شده است. سه ضلع جنوبی و شمالی و غربی در ورودی دارد. چهار طرف بنا، ایوان است. ایوان غربی به طول ۸/۲۰ و عرض ۲/۷۵ متر، ایوان شرقی به همان طول و به عرض ۴/۵ متر، ایوان شمالی به طول ۹/۵ و

(۱) گیلان را مسو ص ۲۳۸

عرض ۱/۸۰ متر و ابواب حیوانی به همان طول و به عرض ۱/۵ متر است حالوهر ابواب هفت ستون با سرستونهای طرف است سقف ایوانها و بقعه، و اشان کشی و نامسعال سر است در ابواب شرفی، بالای در ورودی، بر چوب در سری و اشانها، لعنت نامه‌ای به این شرح دیده می‌شود

بهدیم نمود عالیشان معلی مکان سلالة السجائی آقا محمد حسین حلب
مرحمت و عمران پناه آقا محمد تقی کهدمی و بعد اقرار نمود که مادام حیوة خود
ملك رود برده پائین محله را با حاره بدهند اگر بخواهند بدهند ریاده بر یکسال
بدهند لعنت خدا بر خود و برادر خود بطناً بعد بطن اگر خلاف تقریر خود
بعد اگر خود با اولاد خود بتقریر خود صادق باشیم ارفول خدا بیرون ارفول
شیطان داخل لهدا نیت عالیشان مر نور چنین است چنانچه بقدر گردش ولکی
شود از دست اولاد مر نور ملك مدکور را متصرف دیگری بشود لعنت خدا
بر او و هفتاد پشت او اگر بخواهند بکنند و همچنان لعنت خدا بر من و بر اولاد
من اگر صمات دیگری را بکنند اگر دونه‌ری مشکلی داشته باشند بایند پیش
من و با اولاد من بقدر مقدور و جهی به او بدهند و صمات بکنند هر کس این موقع
را از من یا اولاد من بکند لعنت و نفرین رسول خدا بر آن کس اگر بوقع بکند
و همچنین هر چه ملک که پدرم حرنداری نموده است وقف است برای اولاد
دکور بطناً بعد بطن سنة ۱۲۲۸ هر کس این را سیاه بکند لعنت خدا گرفتار
سود همچنان که هر کس دوباره آن را بعمیر بکند و بنوسد لعنت خدا
گرفزار سود سنة ۱۲۲۸

در همین بررسی، تاریخ انعام بقعه در سال ۹۲۰ قمری دیده می‌شود که
موافق اودئیل ترکی بوده است، ولی سبک عبارات و نامهایی که در متن آمده
است متعلق به ابن زمان نیست احتمال دارد کسانی که این نسخه را در سال ۱۳۱۹
قمری بعمیر کرده اند، تاریخ قبلی را در اینجا آورده باشند این شرح نیز
مانند لعنت نامه قبلی نامرکب سیاه بر روی چوب نوشته شده است

هو الله تعالى شأنه

بتاریخ ۹۲۰ سهر ديقعدة الحرام تمام شد ساختن بقعه متر که آشیخ علی بن آقا کاسه رضى الله عنه بحسب الامر عالیجاهان مقرب الحصره علیه آقامهدی ولی آقا ارباب آقامشهدی صهر علی کدخدای رود برده بتوسط دوهر بحار اشرف - الروار کر بلائی محمد و استاد حسن ولدان عمران پناه استاد اسماعیل بحار شفتی - الاصل بانام رسابیده شد رحمت ربادی کشیدند خدای متعال بیامررد پدر و مادر اشخاصی که باعث ساختن این بقعه متر که شده اند خداوند اجر آحررت کرامت نماید بخودشان پدر و مادرشان عرص نقش کر ماها نماید که دیارا نمی بینم بقائی کاتب الحروف ملازم صابعلی ولد مرحوم بقی ساکن قرنه رود برده کههدم التحریر یوم سه سسه ۹۲۰ ديقعدة الحرام هده السمه اودئیل هر که خواند دعا طمع دارم رانکه من بنده گمهاکارم سسه ۱۳۱۹ هر که سیاه نماید این خطرا خدا ساه کند روشن را

سنگ فیری از مرمر سفید در انوان بقعه است و این عبارات بر آن حک شده است وفات مرحومه مروره ام سلمه حاتم بنت کر بلائی محمد فی سهر دی الحجه الحرام ۱۲۲۷ نشانها بسج ومهر ودوانگشتر در حاشیه ای خاک بیره دامن مارا عر بر دار

کاس نور چشم مااست که در بر گرفته اطراف بقعه محوطه ای بسیار بزرگ ومصفاست که درختان آراد ربادی در آن دیده می شود پنج اصله از این درختان بسیار کهمسال بود مردمان ناحیه سنگر، به این بقعه رناد علاوه دارند وار دور و نزدیک بهر نارب می آند روز سرده فرورددن در این زمین دهناور حائی برای بستن نیست

بقعه آقا سید عبدالله بن موسی الکاظم علیه السلام

معروف به آقا ساه پوش

در طالم سه سسه سنگر

بنای اصالی بقعه اطافی است به طول چهارمتر وعرض ۳/۷۰ متر صدوقی

بخشهای باطاق گهواره‌ای مشك ، به طول ۱۸۰ و عرض ۷۵ و ارتفاع ۹۰ سانتیمتر
 مرقد را پوشانده است در ورودی شرقی است چهار طرف ایوان، با عرضهای
 مختلف است در هر ایوان هشت ستون چهارسوی پنج رده دیده می‌شود سقف
 بقعه لیمه کوبی و سقف ایوان و اشان کشی بدون لیمه کوبی و پیل کوبی و سراسر
 بنا سفال سراسر است بر علم قدیمی بقعه آیات و عبارات نصر من الله وفتح قریب -
 یا علی مدد - الله محمد علی خوانده شد مراسم علم بندی پیغم محرم و مراسم
 علم و احیای روز سیزدهم محرم برپا می‌شود
 قطعه ای قاب کرده ، به خط محمد شعیب سربری به این شرح در بقعه

دیده شد

الله محمد علی فاطمه الحسن الحسن علی محمد موسی علی محمد علی
 حسن محمد مروست که هر که هر روز وقت صبح و در وقت دیدن هر ماه نو باین
 اسماء مبارک که نظر نماید آن روز و آن ماه را خوش می‌گذراند کتبه العبد
 محمد شعیب التبربری ۱۲۰۶ (۱)

در حیاط بقعه نك اصله درخت آراد و نك اصله درخت سمد (= نارون)

که پستان دیده می‌شود

مسجد جامع امشه

در دهکده امشه سگر

طول مسجد چهارده متر و عرض آن چهار متر است در دو باروی شرقی
 و غربی دو عرقد، مخصوص ربا است طرف شمال پنج پنجره مشك چهارصلعی
 حوس (عکس شماره ۲۰۳) است که میان هر دو پنجره نك طاوچه است بالای
 پنجره‌ها و طاوچه‌ها ، رفهائی است که طاق بلند دارد طرف جنوب ، در طرفین
 محراب ، در دو ورودی ایوان مسجد است که فواصل آنها طاوچه و بالای هر دو
 و هر طاوچه رفی بنا شده است

در چهارصلع مسجد ، در در طاق کتبه گچ بری ارهفت بند محتمس کاشانی

(۱) رقم صغر از معمول برگزیده است و عدد ۵ سر خوانده می‌شود

است بالای محراب نصر من الله وفتح قریب و انا فتحنا لك فتحاً مبيناً و ۱۲۸۱
ار راست به چپ و ار چپ به راست گچبری شده است داخل محراب، چهاررديف
کاشیکاری است سقف سراسر صحن مسجد لینه کوبی است

ایوان مسجد به طول ۱۸/۷۰ و عرض ۴/۵ متر و جلو آن هشت ستون و طور
چوبی است که محیط دایره هر يك ۸۰ سانتیمتر است طرف عربی سمودها،
فیلپاهای آجرى هشت ضلعی است که محیط هر يك ۲۸۵ سانتیمتر است
طرف ایوان، عرصة شاه نشین مانندی دارد طاق ایوان واسان کسی و
لینه آن دوپشته و نام بنا شمال سراسر است (عکس شماره ۲۰۴)

این کتیبه در ضلع شمالی ایوان دیده شد

این مسجد عالی که نمایان و حللی است

آنادی آن ر حاجی میرزا مهدی است

باربع باش از حرد حستم گفت

در سال هزار و سیصد از هجری است

طرف ایوان دودر ورودی دارد -

علمی قدیمی در این مسجد است که در بالای بیعه وسط آن « ناساه شهید
با امام حسین ۱۱۱۰ » نقر شده است بر پایه این بیعه که شکل سرو دارد، آفات
ر در ناحط حوس مسح نمر شده است بسمله اداحاء نصر الله با انه کان یوانا بر دو
طرف عام دوسر از ده است که کاری بسیار ظریف است (عکس شماره ۲۰۵)

امته عمارت و ناع سیممر

در دهکده امته سنگر

ناع سیممر از چهار حیابان سماای جنوبی که طرفین آن را درختان آراد
کاسه اند به وجود آمده است درختان آراد این ناع بطرف درختان آراد ناع محتشم
رشت است و یکی از مناظر زیبای بخش هواری و دهکده امشه است در انتهای
حیابان وسط که عرض آن بستر است، حرابه های خانه سردار معتمد دیده می شود
(عکس شماره ۲۰۶)

این اشعار روی رمیمه‌های آبی و قهوه‌ای ناحط حوش بستعلیق بر طاق ایوان
نوشته شده بود

محمد رسول همه کائنات	که شد باعث خلقت ممکنات
حداوند یکتای جان آفرین	و خودی که ماند او هیچکس
رحیم است و رحمن و فردواحد	پدید آورد آسمان و زمین
حداوند زوری ده عیب پوش	فدیم است وحی و علیم و صمد
	که سمودمارا عطا عقل و هوس

به علت حرابی طاق ایات مقدم و مؤخر بر آنچه نقل شده است
پیدا شد

بقعه آقا سید شریف از نوادگان موسی الکاظم علیه السلام در دهکده آقا سید شریف از دهکده‌های ورزلات مزاری

طول بنای اصلی بقعه ارجارح ۱۱/۸۰ و عرض آن ۸/۳۰ متر است دو در
ورودی در اضلاع جنوبی و غربی است و پیمجره هائی به انداره‌های مختلف در
دیوارهای بنا دیده می شود ایوان غربی به طول ۱۲/۷۰ و عرض ۳/۸۰ متر است
که جلو آن ده ستون چهارسوی چوبین است در فواصل ستونها، در لبه ایوان،
برده دستک صراحی است ایوان جنوبی به عرض ۹۰ سانتیمتر و دارای هفت ستون
چهارسوست سقف بقعه و ایوان، لیمه کوبی، حطدار است
در پا در ده متری این بنا، بنای دیگری است که می گویند سیدولی بن آقا
سید شریف در اینجا به خاک سپرده شده است بنای اصلی این بقعه به طول
۹/۶۰ و عرض ۷/۴۰ متر است صریحی مشک مرقد او را پوشانده است
در دیوارهای بنا، پیمجره هائی به انداره‌های مختلف دیده می شود سقف
ایوانها و بقعه لیمه کوبی است روار کسی این بقعه‌ها رور جمعه است مراسم
علم بندی اول محرم و مراسم علم و احیسی بست و هشتم صفر برپا می شود

بازار فلک ده (۱)

در دهکده فلک ده از دهکده‌های ورزلی مواری

در سال ۱۲۶۱ قمری، محمدرضا فروسی که معروف به کل (۲) محمدرضا بود این بازار را در این دهکده ساخته است (۳)

بقعه آقاسید محمد شاه بن موسی الکاظم علیه السلام

در دهکده گراکوی کوچسهران

اطاقی است به طول ۵/۸۰ و عرض ۴/۴۰ متر صندوقی بجهت‌ای به طول ۱۸۰ و عرض ۹۰ و ارتفاع ۱۵۰ سانتیمتر با طاق گهوارهای مرقد را پوشانده است درهای ورودی طرف قلبی و طرف شرفی است پیمیره‌هایی به اندازه‌های متفاوت در دیوارهای بقعه است مسجدی متصل به بقعه است که طول آن با طول بقعه جمعاً ۱۴/۹۰ متر می‌شود

الماس کل

در دهکده کنار سر کوچسهران

این سه که از خاک دستی بسکیل شده است، احتمال دارد آبری تاریخی باشد

بقعه سید معصوم بن موسی بن جعفر علیه السلام

در نائین محله نسکه (۴) در جنوب دهکده‌های

حسب مسجد و ویسکا، کنار رودخانه گمشه دهمرده

اطاقی به طول ۴/۸۵ و عرض ۳/۷۰ متر است صندوقی که قسمتی از آن مستیک و قسمتی بخته است به طول دو متر و عرض ۹۰ و ارتفاع ۱۴۰ سانتیمتر مرقد را پوشانده است مسجدی از طرف شرق متصل به بقعه است که طول آن ۱۳/۵ و عرض آن ۴ متر است در ورودی مسجد جنوبی است سقف سراسر بنا لیمه کوبی و نام حلب سراسر است در محوطه بقعه چند اصله درخت آراد است که محیط بمه‌سکی

(۱) هیچ راه و کسر لام (۲) کسر لام صفت عدم است و به معنی کجیل است

(۳) گیلان را سوس ۲-۷ (۴) هیچ ب

ار آنها ۴/۵ متر است در بالا محلهٔ پیشکه بقعهٔ دیگری به نام آقا سید محمد است که مراد او در کنار مسجدی است که طول آن ۱۱/۵ و عرض آن ۵/۸۰ متر است

بقعه آقا سید احمد و آقا سید محمد ابن امام موسی الکاظم علیه السلام
معروف به دو برادران

در دهکدهٔ هندوانه نردسر کوچسهمان

اطافی است به طول چهار متر و عرض ۳/۷۰ متر صندوقی مرقد این دو برادر را پوشانده است در ورودی شرقی و از در شمالی به مسجد متصل به ده بقعه می‌روند

مراد پیر موسی

در دهکدهٔ پیر موسی در شرق بازار کوچسهمان

عبدالفتاح قومبی از مراد پیر موسی یاد کرده است (۱) در فرهنگ جغرافیائی ایران آمده است « این مراد در دهستان حومهٔ بخش کوچسهمان شهرستان رست دو کیلومتری جنوب شرقی کوچسهمان و دو کیلومتری مشرق راه مالرو عمومی است گذشته از این مراد، آثار اسیهٔ قدیمی از قبیل آجر و سفال در بواخی این ده یاد است نگارنده از مرقد پیر موسی شانی یافت مسجدی در این آبادی مدن نام است که طول آن ۱۷/۸۰ و عرض آن ۵/۲۰ متر است در ضلع شرقی چهار باب ارسی قدیمی تعبیه شده است و در سه ضلع دیگر درویمجره‌ای نیست رایب و در این مراد به نقل از عبدالفتاح یاد کرده است (۲)

بقعه آقا سید فاسم بن موسی الکاظم علیه السلام

در دهکدهٔ چولاب کوچسهمان

بنای اصلی بقعه مربع شکل و در هر ضلع، یک در ورودی در وسط و دو پیمجرهٔ بر رگهٔ طرفین آن است عرض در ورودی کمی کمتر از عرض پیمجره هاست

(۱) تاریخ گیلان ص ۶۵ (۲) گیلان را س و ص ۲۳۲

بالای پمجره‌ها و در ورودی حرمگی باهلالی شکسته است که تمام آنها ارجارح
بخته کوبی شده است (عکس شماره ۲۰۷)

صحن بقعه، نمایی جداگانه داخل این نمای مربع شکل است این نما،
ارجارح مربع وارد داخل هشت ضلعی است در چهار ضلع که در چهار جهت اصلی
فرار می‌گیرند چهار در ورودی است (عکس شماره ۲۰۸) و بالای هر در ورودی
یک پمجره باطافی هلال شکسته کج بری شده است در چهار ضلع دیگر، چهار صفا
است که پائین آنها به ارتفاع یک متر در شش ردیف کاشیکاری گل و شته دار دوران
قاجاری است و بالای آنها کج بری مقرنس است در قسمتی از اراره، این عبارت
نوشته شده است «نمای این کار حیرت‌انگیز می‌رساند و در هر حوم جان عمومی
متوای» بالای چهار حوب درها و در مقرنس صفاها قصیده‌ای لایق‌تر است که با
بسمله شروع می‌شود و بیت اول آن کم و بیش بدین ترتیب است
در جهان هر کس که بر حوردار ار کردار شد

بی توان گفتن که هر کس محرم اسرار شد (؟)

و آخر ایات نصر من الله وفتح وریب و تاریخ ۱۲۸۲ روش خوانده می‌شود
دورگیند، ار داخل بسمله و ایاتی از هفت بند محتشم کاشانی است و آخر
آنها «عمل استاد محمد هاشم حلف داود و استاد نجفعلی و استاد محمد ولی بحریرا
فی سنه ۱۲۸۴»

صحن مشکی، وسط این نمای هشت ضلعی، مرقد را پوشانده است طول
آن ۳ متر و عرض ۲/۱۰ و ارتفاع ۱/۸۰ متر است (عکس شماره ۲۰۹) مراسم علم‌بندی
در این بقعه اول محرم و مراسم علم‌راچیمی سیردهم محرم برپا می‌شود سبک نمای
این بقعه با سبک نمای بقعه میر سمس الدین در شهر لاهیجان یکی است

بقعه سید احمد بن امام موسی کاظم علیه السلام

در گیلوای کوچسپهان

نمای اصلی بقعه ار داخل هشت ضلعی که طول اصلاع یکی در میان ۲/۱۰ و

۲/۲۰ متر است

در اصلاعی که در چهار جهت اصلی قرار می گیرند ، چهار در ورودی و در اصلاع دیگر يك طاقيچه و يك روف است بالای در جنوبی و در شرقی ، پنجره های مشك چوبی است و اشابهای سقف در شمالی مستحکم متکی است روی و اشابهای پل کوبی مادر ریوش حطدار است در دیوار داخلی بقعه دو بیت از اشعار همت بند محتشم ، باحظ حوش مستعلیق گچ بری شده است

صریحی مشك چوبی ، وسط نمای هشت ضلعی است طول آن $2/35$ و عرض $1/40$ و ارتفاع $1/80$ متر است در لبه های بالای صریح ، جای روشن کردن شمع است اطراف نمای اصلی ایوانی به عرض يك متر است

خارج بقعه گچ بر نهی نسبتاً طرف دارد و ایوانی از همت بند محتشم را در سه دیوار بقعه ، بالای گچ بر نهی باحظ مستعلیق گچ بری کرده اند در گچ بر نهی شرقی و شمالی شیر و خرگوش و در مقابل آنها ، دو حرس چوب به دست و دو پرنده دیده می شود در گچ بر نهی دیگر شیر و گاو ناپرندگان مختلف و اسلیمی های طرف است (عکس شماره ۲۱۰) گچ بر نهی رنگین و حوشما است

متصل به دیوار شمالی بقعه ، مسجدی است که طول آن ۱۶ و عرض آن $6/80$ متر است طرف شرقی مسجد ، ده در ارسی قدیمی است طرف غرب از سه در ورودی مستقیماً به صحن مسجد می توان رفت از در ورودی دیگر ، ابتدا به کفش کن و سپس به صحن می روند لبه نمای آن دو پشته و نام و بره ها ، حامس و نام اصلی مسجد ، سفال سراسر است (عکس شماره ۲۱۱) برسنگ مرمری به ابعاد 25×27 سانتیمتر که در مسجد بود ، این اشعار و عبارات نوشته شده بود

افسوس که روح در بدن نیست مرا آن بلبل مست در چمن نیست مرا
باران و برادران مرا یاد کنید رفیق سفری که آمدن نیست مرا
وفات مرحوم معفور میرزا محمد طاهر ولد کر بلائی محمد بنك گیلوانی

تاریخ هجدهم محرم ۱۲۴۰

این لغت نامه برسنگ خاکستری رنگی در مسجد دیده شد

هو الله تعالى شانه

چون در فریه گیلوا بجهت برویح نمودن منعمی حظیری از مردم میگردند
 لهدا مسلمین در مشقت بودند حباب اقدس ناری سب ساخته حباب آخوند
 ملاحسن بن محمد و کهم الحاح حاجی عابدین صیقلانی خواهش نمودند اراعیان
 قر به عالیشانان مشهدی حاجان و میرزا رضا قلی و مشهدی میرزا فاسم و آقا
 اسمعیل که رفع آن بدعت ردیله نمایند حصرات مشارالیه قبول نمودند لعنت نامه
 مسوطی نوشتند چنانچه بعد الیوم الی یوم القیامه احدی از ایشان و اولاد ایشان
 از این بدعت دیناری اراحدی مطالبه نمایند لعنت و نهرین خدا و رسول و ائمه
 علیهم السلام گرفتار باشند و لعنت نامه برن علمای بلد سپرده اند تا عبدالجاحه
 حجت باشد من بدله من ماسمه فلعت الیه ۱۲۵۵ (عکس شماره ۲۱۲)

بقعه آقا سید علی اکبر بن موسی الکاظم علیه السلام

در دهکده گرناس ده کوچسها

بقعه اطاقی است به ابعاد ۴/۱۰ متر و دارای دری شرقی و دری شمالی است
 صدرقی مشك چوبین وسط اطاق است طول آن ۱۸۸ و عرض آن ۱۵۰ و ارتفاع
 ۱۸۵ سانتیمتر است چهار طرف بنا ایوان است هر طرف ایوان هست ستون
 چهارسو بدون سرستون است ، فواصل ستونها ، کائیل تحته است سقف بقعه و
 ایوان لینه کوبی با درر پوس خط دار، لینه نام ایوانها يك بسته و نام سراسر بنا
 حلب سر است

بقعه آقا سید رضی بن امام موسی الکاظم

در هشکواي (۱) کوچسها

بنای اصلی بقعه به ابعاد ۷/۹۰ × ۷/۸۰ متر است صدوقی در وسط به
 طول ۲۰۹ و عرض ۱۲۸ و ارتفاع ۱۴۰ که بالای آن گهواره ای بوك پیر است، در
 ورودی جنوبی و طرف شمال دری به مسجد دارد پنجره هائی به انداره های
 مختلف در سایر دیوارهای بنا دیده می شود سقف لینه کوبی و نام حلب سر است
 طول مسجد با بقعه به ۲۰ متر می رسد

مرعانه برد

نر نهر نورود در لاله دشت کوچسهمهان

مصالح پل آجرهائی به ابعاد $۴ \times ۱۸ \times ۱۸$ سانتیمتر و $۴ \times ۲۱ \times ۲۳$ سانتیمتر است. دوارای پل بیست متر و عرض آن $۳/۹۰$ متر و ارتفاع آن از سر تیری هلال شکسته تا سطح آب ۳۹۰ متر است. رابیمویر از این پل یاد کرده است (۱) و در فرهنگ جغرافیائی ایران، دیل نام دهگده لاله دشت نهر نام این پل را ذکر کرده اند (عکس شماره ۲۱۳)

حشت مسجد و مرقد آقا سید دانیال بن موسی الکاظم علیه السلام

در دهگده حست مسجد کوچسهمهان

حشت مسجد، مسجدی است آجری به طول داخلی $۱۹/۱۰$ و عرض $۶/۲۰$ متر. درهای ورودی مسجد شمالی و غربی است، پیجره هائی به اندازه های متفاوت در دیوارهای مسجد تعبیه شده است. مرقد سید دانیال در یک طرف مسجد است. صریح آن مشك و روی صندوقی سینه قدیمی است. طول آن ۲۵۰ و عرض ۱۶۵ و ارتفاع ۱۵۰ سانتیمتر است (عکس شماره ۲۱۴). عرقه رانه در طرف شمال مسجد و زیر آن شش ستون چوب آراد قطور است. مسجد شامل حوضخانه و انبار و کفش کن نیز هست.

سنگ مرمر کوچکی در این مسجد دیده شد که عبارات زیر بر آن حک

شده بود

باربع وفات مرحومه رحمه نبی بنت حاجی هادی ملکی یوم چهارشنبه
ربیع الاول سنه ۱۰۲۳ شانهها سیمیخ، مهر، سانه، دو عدد انگشتر و دلواره و
بیت معروف «ای حاك بیره» الح بر آن حک است (عکس شماره ۲۱۵)

بقعه آقا سید فاسم بن امام موسی الکاظم

در دهگده رود گل کوچسهمهان

بنای بقعه متصل به مسجد است. طول و عرض بقعه $۶/۹۰ \times ۷/۹۰$ متر

است صندوقی مشبك طرف شمال این اطاق است که طول آن ۱۶۵ و عرض آن ۱۰۰ و ارتفاع آن ۱۳۰ سانتیمتر و طاق آن گهواره ایست در دیوار شمالی سه در ورودی است که به مسجد راه دارد پنجره هائی به اندازه های مختلف در دیوار های دیگر تعبیه شده است سقف سراسر بنا لیمه کوبی است

باقی بناها و آثار تاریخی بخش مواری

- ۱- آقا میرحلیل بردك سد سنگر در ساه آغاچی مواری
- ۲- آفاسید حسن « « « «
- ۳- آفا سید محمود « « « «
- ۴- آفا سیدرضا « « « «
- ۵- پل آحری حراب سر راه امسه و سنگر
- ۶- بقعه آفا میر کریم بردك آفا پیر سسل در دهکده پلکومی مواری
- ۷- عباس مرار بردك آفا میر کریم در دهکده پلکومی مواری
- ۸- مسجد قدیمی توران سرا
- ۹- آفا پیر حسن در میشاوندان مواری (گیلان رانسو ص ۲۴۱)
- ۱۰- آفا حو بان در بخارمه مواری (گیلان رانسو ص ۲۳۹)
- ۱۱- باغ معینی در سال کوه^(۱) علیا در بخش مواری (گیلان رانسو ص ۲۳۹)
- ۱۲- باغ شاه در محل حلواش کله امروری بردك شهر دست بوده است (گیلان رانسو ص ۲۴۰)
- ۱۳- مسجد عربا در دهکده جمعر آباد دافچاه ناحیه حمام بخش مواری (گیلان رانسو ص ۲۳۰)
- ۱۴- انجیله پرد^(۲) در جمعر آباد دافچاه ناحیه حمام بخش مواری
- ۱۵- امامزاده سید ابو جمعر در دهکده دافچاه حمام مواری
- ۱۶- آفا میر سلطان در دهکده دافچاه حمام مواری

(۱) سال کوه دهکده کوچکی بر سر راه حمام است (۲) بضم با به معنی دل است

- ۱۷- کاج ناصر الملك نایب الساطمه در حوکام حمام
 ۱۸- آثار حرابه‌های یهودی محله حمام
 ۱۹- بقعه بوش در بخش حمام
 ۲۰- بقعه امیر سلطان در دافچاه حمام مواری
 ۲۱- مسجد حاجی سمیع در دافچاه حمام مواری
 ۲۲- سینه حورشید در حواجان حمام
 ۲۳- آقا سید فاسم در بسیمه حمام
 ۲۴- آقا پسر در مرردشت حمام
 ۲۵- سید اسمعیل در لات حمام
 ۲۶- سید معصوم در کهنه‌سر (۱) حمام
 ۲۷- سر حورشید و سید ر کرنا در کلاچای (۲) حمام
 ۲۸- آقا پسر محمد در فشتکه حمام
 ۲۹- حاجی شهدا در کوشای حمام
 ۳۰- بقعه آقا سید نجیب و حشمت مسجد در دهکده اشکیک حمام
 ۳۱- بقعه آقا سید ابراهیم بن امام موسی الکاظم در دهکده شیشه گوراب ،
 حشاک بخار حمام
 ۳۲- بقعه آقا سید بزر در محله میان کل (= نلس کله) چوکام حمام
 ۳۳- بقعه سید مهرا در حاجکین حمام
 ۳۴- عمارت خاصه امیره رستم در کوهدم که نه دست جمال الدین
 احمد سورانده سد (نارنج گالان و دلمستان سیدطهر الدین چاپ نگارنده
 ص ۳۸۱)
 ۳۵- مرار آقا سیدان و مسجد آن در اراضی دهگده روددرده سنگر
 ۳۶- بقعه آقا سید احمد بن امام موسی الکاظم در دهکده سرانندان سنگر

سابقاً درخت کیش کهمسای بود و امروز سائی نوسار جای آن را گرفته است
 ۳۷ - بقعه آقا سید هاشم بن موسی بن جعفر علیه السلام در ورارگاه
 سنگر کهدم

۳۸ - مسجد و مرار احاق در کیله پردسر سنگر

۳۹ - آقا پیران = آقا پیر محمد علی در دهکده دلچۀ (۱) سنگر

۴۰ - مرار نارنجان در کوی چاه (= کوچاه) (۲) لات (گیلان رایسو

ص ۲۳۸)

۴۱ - ریارتگاه استاد نادره و سفید مسجد در نمل (۳) لات (گیلان

رایسو ص ۲۳۸)

۴۲ - حشت مسجد در دهکده حشت مسجد سیجان مواری (گیلان رایسو

ص ۲۴۳)

۴۳ - ریارتگاه بوشان در 'فشتم' (۴) رحاپیش مواری

۴۴ - بقعه سید کاظم در جولان رحاپیش مواری (گیلان رایسو ص ۲۴۵)

۴۵ - بقعه آقا سید مستوفی در اراضی رود مارکی و چالک (۵) اردهکدهای

رحاپیش مواری (گیلان رایسو ص ۲۴۵)

۴۶ - ناره بقعه در حسکاروندان ار دهکدههای رحاپیش مواری (گیلان

رایسو ص ۲۴۴)

۴۷ - بقعه آقا سید ناصر در دهکده کتک (۶) لاهجان ار دهکدههای

رحاپیش مواری (گیلان رایسو ص ۲۴۴)

۴۸ - مساجد و نکایا و کاروانسرا و پل در نارار ار دهکدههای سیاه رودخان

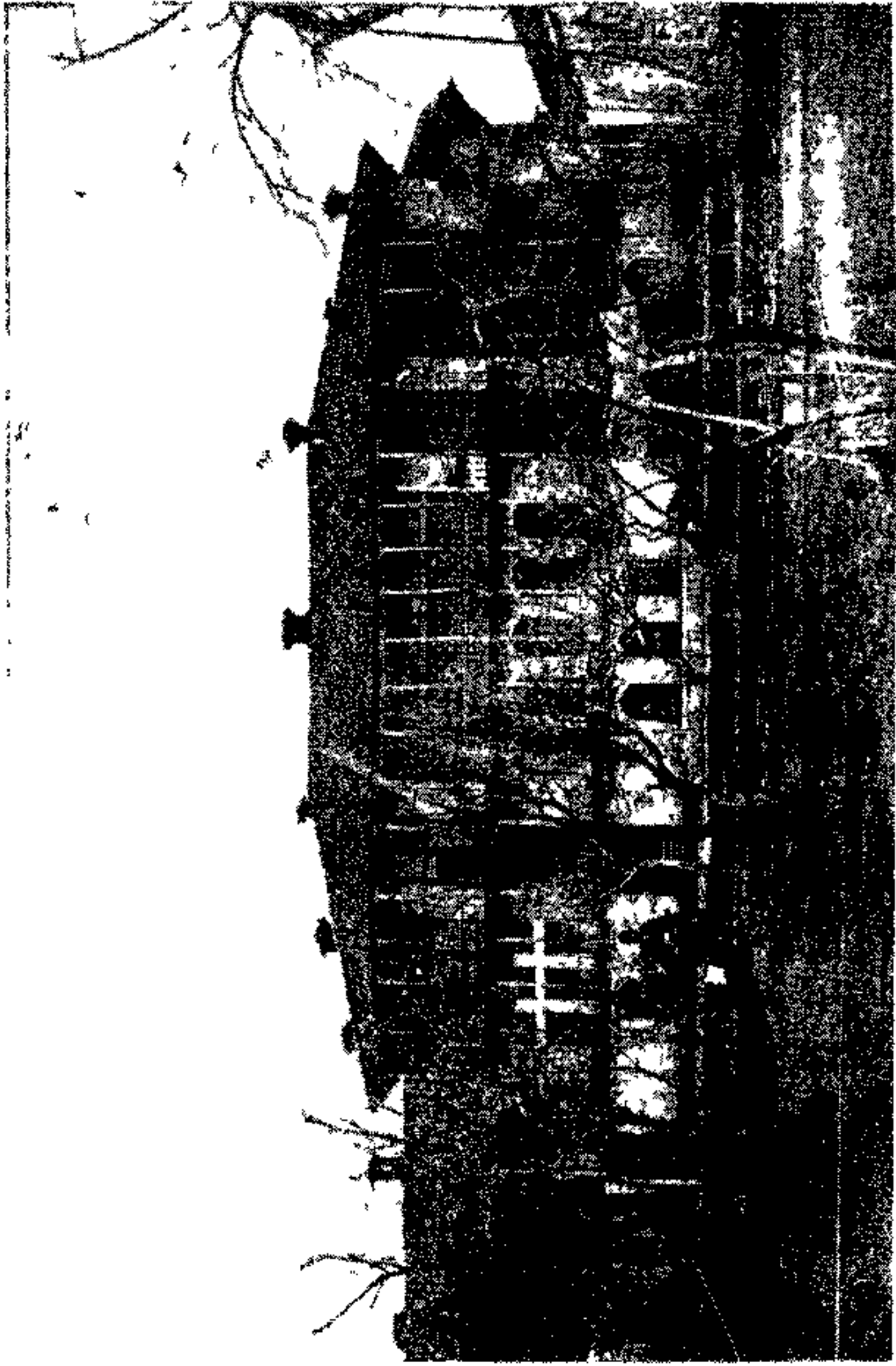
مواری (گیلان رایسو ص ۲۴۶)

۴۹ - بقعه سید سایمان در دهکده لاسۀ کوچسپهان

۵۰ - بقعههای در ماسک کوچسپهان

(۱) مسج دال و لام (۲) مسج کاف - کسر وار (۳) مسج ناء و مم (۴)

صم ناء و اء (۵) کسر لام (۶) کسر کاف و ناء

عکس شماره ۱۱۵ - عمارت دیواهی شهر رست که ناصرالدین شاه در آن منزل کرده است عکس شماره ۱۲۱۹۷ کتبخانه شهر کریمه در کتبخانه
تهران که از آلوم ناصرالدین شاه در کتبخانه سلطنتی کریمه شد است